

DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut478>

Araştırma Makalesi/ Research Article

Ahmet Büke'nin Kırlangıç Zamanı Adlı Yapıtında Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri

The Basic Elements of Children's Literature in Ahmet Büke's Book Titled Kırlangıç Zamanı

Öz

Çocuk edebiyatı çocuklara yaşam gerçeklerini dilsel ve görsel iletişim öğeleri ile sunan, çocukların düş ve düşünce dünyalarının gelişmesine katkıda bulunan, çocuklar için yazılmış yapıtların genel adıdır. Çocuklar için yazılmış metinlerde çocuk edebiyatının ayırıcı özellikleri belirleyici olmalıdır. Bu özellikler çocuğun anlama koşulu, dil düzeyi, gereksinimleri ve insanlarla ilişkileridir. Öte yandan çocuk edebiyatını değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken temel öğeler vardır. Çocuk edebiyatının temel öğeleri konu, ileti, karakter, dil ve anlatım ile resimdir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında konuların çocuk gerçekliğine ve çocukların düş ve düşün dünyasına göre seçilmesi gerekir. Çocuk edebiyatı metinlerinde ileti, yazarın çocukla paylaşmak istediği düşüncedir. Karakter, yapıtta kurgulanan kişiler ve bu kişilerin huy ve davranış özellikleridir. Çocuk edebiyatında dil ve anlatım, çocukların dil gereksinimlerine ve gelişmelerine uygun olmalıdır. Resim ise imgeyi ve düşgücünü destekleyen bir öğe olarak okurlarla söz dışında bir iletişim olanağı sağlamalıdır. Bu çalışma, Ahmet Büke'nin Kırlangıç Zamanı adlı kitabını çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel çözümleme kullanılmıştır. Adı geçen yapıtla; çocuk yazını ve çocuk edebiyatının temel öğeleri ile ilgili bilgilere tarama modeli kullanılarak ulaşılmıştır. Verilerin toplanmasında Kırlangıç Zamanı adlı kitap, bilimsel yayınlar ve bilgisunar kullanılmıştır. Toplanan veriler incelenmiştir. İnceleme sonucunda Kırlangıç Zamanı adlı yapıtın sorun odaklı çocuk edebiyatı örneklerinden biri olduğu bulgulanmıştır. Ahmet Büke, seçtiği konular, bu konulara uygun bir biçimde yarattığı karakterler ve sunduğu iletiler ile toplumsal sorunlara duyarlı bir yazardır. Yazarın yapıtına çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından bütüncül bir biçimde bakıldığında kitabın nitelikli çocuk edebiyatı örneklerinden biri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ahmet Büke, Kırlangıç Zamanı, çocuk edebiyatı, temel öğeler.

Abstract

Children's literature is the general name of works written for children that present the realities of life to children with linguistic and visual communication elements. This literature contributes to the development of children's imagination and intellectual development. The distinctive features of children's literature should be decisive in texts written for children. These features are the child's comprehension ability, language level, needs and relationships with people. On the other hand, there are basic elements to consider when evaluating children's literature. The basic elements of children's literature are theme, message, characters, language and narration and illustrations. In the works of children's literature, the theme and subjects should be chosen according to the reality of children and the world of dreams and thoughts of children. In children's literature texts, the message is the thought that the author wants to share with the child. Character is the people who are fictionalized in the work and behavior of these people. Language and expression in children's literature should be suitable for children's language needs and development. Painting, on the other hand, should provide a non-verbal communication opportunity with the readers as an element that supports the image and imagination. This study aims to examine Ahmet Büke's book, Kırlangıç Zamanı, in terms of the basic elements of children's literature. For this aim descriptive analysis was used in the study. Descriptive analysis is one of the qualitative research methods. Information about the book named Kırlangıç Zamanı children's literature and basic elements of children's literature were obtained through a screening model. The book named Kırlangıç Zamanı, scientific publications and the internet were used to collect the data. The collected data were examined. As a result of the examination, it has been found that the book named Kırlangıç Zamanı is one of the examples of problem-oriented children's literature. Ahmet Büke is a writer who is interested in social problems with the subjects he chose, the characters he created in accordance with these subjects and the messages he presented. As a result, when the book is examined in terms of the basic elements of children's literature, it is revealed that it is one of the qualified examples of children's literature.

Keywords: Ahmet Büke, Kırlangıç Zamanı, children's literature, basic elements, problem oriented

Atıf/ Citation:

Küçükler Kuşcu, N. (2022). Ahmet Büke'nin Kırlangıç Zamanı Adlı Yapıtında Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (27), s. 217-228.

Nuray Küçükler Kuşcu*

Sorumlu Yazar Corresponding Author

* Dr. Öğretim Üyesi
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
E-mail: nurayk@iuc.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5732-8029>

Makale Geçmişi Article History

Geliş Tarihi: 27.03.2022

Kabul Tarihi: 26.04.2022

E-yayın Tarihi: 27.04.2022

Giriş

Sedat Sever çocuk edebiyatını “dil gelişimlerine ve anlama düzeylerine uygun, gereksinimlerini de önceleyen bir yaklaşımla, çocuklara insan gerçekliğini sanatsal nitelikli dilsel ve görsel iletiler ile sunan, onların duyu ve düşünce dünyalarında etkilenimler uyandıran yapıtların genel adıdır” şeklinde tanımlamaktadır (Sever, 2007, s. 41).

Çocuklar için yazılmış yapıtlarda çocuk edebiyatının ayırıcı özellikleri belirleyici olmalıdır. Dilidüzgün bu özellikleri şöyle sıralamaktadır: “Çocuğun anlama koşulları, dil düzeyi, eğitim gereksinimi, dünya ile olan ilişkisi” (Dilidüzgün, 2004, 40). Ancak bu belirleyici özelliklerin dikkate alındığı yapıtlar nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları arasında yerini alacaktır. “Nitelikli çocuk yazını ürünleri belli estetik kayguları dikkate aldığından, okuruna yazın ve sanat eğitimi de veren bir özellik taşımaktadır. Çocuk kitaplarından okuma alışkanlığı kazandırma, sanat ve kurmaca eğitimi verme, yazınsal duyarlılığı geliştirme gibi eğitsel beklentiler çocuk kitabının estetik boyutunu yok etmez. Tersine, bu gibi özellikler sanatsal kaygılarla üretilmiş her çocuk kitabının temelinde vardır. Okumaya başlayan çocuk, kendi düzeyine göre üretilmiş böylesi kitapları okuyarak bir bakıma bu dünyanın ürünleri ile tanışır” (Dilidüzgün, 2018, s. 25).

Öte yandan çocuk edebiyatını değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken öğeler söz konusudur. Bunlar, çocuk edebiyatının temel öğeleri olarak nitelendirilebilir. Sedat Sever bu öğelerin konu, ileti, dil ve anlatım, karakter ve resim olduğunu dile getirmektedir. (Sever, 2017, s.75)

Konu, “yazıda ya da yapıtta ve yaratıda ele alınan, üzerinde durulup söz söylenen, işlenip geliştirilen şey”dir (Özdemir, 2000, 53). Çocuk edebiyatı yapıtlarında konuların çocuk gerçekliğine ve çocukların düş ve düşün dünyasına göre seçilmesi gerekir.

Yalçın ve Aytaş’a göre çocuk edebiyatı, çocuğun doğumundan yetişkin haline gelinceye kadar geçen süre içerisindeki sevgi, ölüm, doğum, fedakârlık gibi her türlü konuyu kapsar. Ancak çocuğun ruh dünyasında olumsuz etki ve izler bırakacak konuların onun yaş grubuna göre düzenlenmesi, bir başka deyişle seçilmesi gerekmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 36).

Bu bağlamda konular çocukların gelişim özellikleri “göz önünde bulundurarak gittikçe çeşitlenen bir konu dağarcığına ulaşmalıdır. (...) değişik edebiyat türleri içinde, yalın ve anlaşılır olandan karmaşığa, somut olandan soyuta doğru bir sıra izleyerek işlenmelidir” (Sever, 2017, s. 122).

Çocuk kitaplarında ileti ise yazarın “yapıtı oluşturmasına neden olan, çocukla paylaşmak istediği duyu ve düşüncedir. Çocuklarda oluşturmak istediği temel duyarlık, onlara iletmek istediği asıl düşüncedir” (Sever, 2013, s. 133).

Karatay’a göre, çocuk kitapları, vermeye çalıştıkları iletilerle çocukların yaratıcı düşünme ve problem çözme gibi bilişsel becerileri ile ahlaki ve kişilik gelişimlerine katkıda bulunmalı; onların sosyalleşmesine yardımcı olmalıdır (Karatay, 2018, s. 107).

Öte yandan, söz konusu olan metinler kurgusal nitelikli olduğu için iletinin didaktik bir biçimde sunulmaması gerekir. Bu bağlamda yazarın paylaşmak istediği duyarlık, önerme biçiminde bir yargıyla değil kurgu içinde sezdirilerek sunulmalıdır.

Çocuk edebiyatının bir diğer temel öğesi karakter ise “... bir kişiyi -veya çocuk edebiyatında kimi zaman kişileştirilmiş bir hayvan ya da nesneyi- ifade etmek için kullanılır. Bir

Nuray Küçükler Kuşcu

öykü, oyun ya da şiirdeki her canlı, birer karakterdir. Bu karakterlerin öykü anlatımında önemli bir rolü vardır” (Lukens, Smith ve Coffel, 2018, s.113).

Karatay’a göre, doğru karakterize etme, kahramanın özelliklerini doğru ve gerçekçi betimleme, nitelendirme iyi hikâye yazmanın temellerindedir. Çocuk kitaplarında betimlenen karakterler çocuk okurların kitaptaki olumlu karakterle özdeşleşebilmesi için inandırıcı, güvenilir, gerçekçi ve çocukla aynı düzeyde betimlenmelidir (Karatay, 2018, s. 99).

Çocuk kitaplarında karakterlerin betimlenme, bir başka deyişle okura sunulma yolları şu şekilde özetlenebilir:

- 1.Karakteri anlatıdaki diğer kişilerle iletişim kurularak diyaloglarla tanıtmak,
- 2.Karakteri, hikâyede doğrudan betimleme,
- 3.Karakterin düşüncelerini monologlarla betimleme,
- 4.Karakteri bir olayın içinde göstererek ortaya koyma” (Karatay, 2018, s. 99).

Kurgusal yapıtların hammaddesi ve ürünü dildir. Bu durum çocuk yapıtları için de geçerlidir. Bu nedenle çocuk yapıtlarında kullanılan dil ve yapıtların anlatım özellikleri önemli öğeler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, *“nitelikli çocuk kitapları erken dönemden başlayarak çocuklara gelişimlerine uygun zengin bir dil çevresi sunan; onların söz varlığını, dil bilincini ve duyarlılığını geliştiren araçlardır (Sever, 2013, s. 131).*

Çocuk kitaplarında kullanılan dil, anlatım yönünden onların anlayabileceği şekilde, günlük hayattaki gibi doğal olmalı; yazar tarafından dilin anlatım olanakları kullanılırken çocukların bilişsel gelişim düzeyleri dikkate alınmalıdır (Karatay, 2018, s. 109).

Çocuk kitaplarında bir diğer temel öğe resimdir. *“Resimlerin işlevi, anlatının söz varlığını görsel öğelerle yinelemek değil, kastedilen asıl anlamı imgesel anlatım olanakları ile vurgulamaktır” (Dilidüzgün, 2007, s.112).* Bu bağlamda resimler anlatıya salt eşlik etmez. İmgeyi ve düşgücünü destekleyen bir öğe olarak okurlarla söz dışında bir iletişim olanağı da sağlar.

Karatay, çocuk kitaplarında yer alan görsellerin, metni bütünleyen ayrı birer sanat yapıtı olduğunu, bu kitaplardaki resimlerin çocukların gösterdikleri gelişim ilkelerine göre tasarlanması gerektiğini dile getirmektedir. Karatay’ın üç maddede ele aldığı bu ilkeleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Çocuk kitaplarında yer alacak görseller resimleme tekniği açısından çocukların gelişim özelliklerine uygun olmalıdır.
2. Görseller, çocuğun metni anlama gücünü artıracak nitelikte olmalıdır.
3. Görseller, çocukların yaratıcılığını geliştirecek nitelikte olmalıdır. (Karatay, 2018, s. 81-82).

Bu çalışmada Ahmet Büke’nin Kırlangıç Zamanı adlı yapıtı çocuk edebiyatının temel öğelerinden konu, ileti, dil ve anlatım, karakter ve resim açısından incelenmektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel çözümleme kullanılmıştır. *Kırlangıç Zamanı* adlı yapıt, çocuk yazını ve çocuk edebiyatının temel öğeleri ile ilgili bilgilere tarama modeli kullanılarak ulaşılmıştır. Verilerin

toplanmasında bilimsel yayınlar ve bilgisayar kullanılmıştır. Toplanan veriler incelenmiş ve bu inceleme doğrultusunda adı geçen yapıt çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından ele alınmıştır.

1. Kırlangıç Zamanı'nda Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri

2008'de *Alın Mavide* (2008) adlı öykü kitabıyla Oğuz Atay Öykü Ödülü'nü; 2011'de *Kumru'nun Gördüğü* (2010) adlı öykü kitabıyla Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanan Ahmet Büke hem yetişkinler için hem de çocuklar için yazmaktadır.

Ahmet Bükenin, *İzmir Postası'nın Adamları* (2004), *Çiğdem Külâhı* (2006), *Alın Mavide* (2008), *Kumru'nun Gördüğü* (2010), *Ekmek ve Zeytin* (2011), *Cazibe İstasyonu* (2012), *Yüklük* (2014), *Varamayan* (2019) adlı öykü kitapları; *100 Tuhaf Kitap* (2015) adlı derleme kitabı; *Deli İbrahim Divanı* (2021) adlı romanı yetişkinler için yayımlanan yapıtlarıdır. Büke ayrıca çocuklar ve gençler için de kitaplar kaleme almıştır. Bu kitaplar şunlardır: *Mevzumuz Derin* (2013) ve *Gökçe'nin Yolu* (2018) adlı yapıtlar gençlik romanıdır. *İnsan Kendine de İyi Gelir* (2015) ve *Gizli Sevenler Cemiyeti* (2016) gençler için kaleme alınmış öykülerden oluşur. *Eyvah Babam Şiir Yazıyor (Zeyno)* (2017), *Annemle Uzayda (Zeyno)* (2017), *Neşeli Günler* (2019), *Kırlangıç Zamanı* (2019), *Paspas Tepemde Kapiş Paçamda* (2020), *Çayırın En Tuhaf Yuvası* (2020) ise çocuklar için kaleme alınmış kitaplardır.

Kırlangıç Zamanı adlı yapıt, çağdaş Türk edebiyatı yazarlarından Ahmet Büke'nin çocuklar için yazdığı öykü kitabıdır. Kitabın çizimlerini Mert Tugen yapmıştır. Kitapta on öykü vardır. Bu öyküler kitaptaki sırayla şunlardır: *Aslında Nasıl Yazar Oldum?*, *Kırlangıçlar Durmadan Uçuyor*, *Güzel Gözlü Halime*, *Zeytin Çiçeklerine İnanın*, *Çırak Savaşları*, *Döverim Aslında Şerif Ali'yi*, *Bir Gün Kimse Kuyuda Kalmayacak*, *Denizcinin Hası Kimdi?*, *İki Mektup*, *Bir Şeftali*.

1.1.Kırlangıç Zamanı'nda Konu ve İleti

Kırlangıç Zamanı'nda yer alan öyküler, toplumsal sorunlara duyarlı bir bakışla yazılmış çocuk öyküleridir. Bu öyküler, kız çocukları için eğitimde fırsat eşitliği, yoksulluk, mültecilik, çocuk işçilik gibi çocuk edebiyatı için kaleme almanın zor olduğu konular etrafında örüntülendirilmiştir. Öte yandan bu tarz konular çocuklara duyarlılık kazandırmada oldukça önemlidir. Bu bağlamda yapıtın sorun odaklı çocuk edebiyatının örneklerinden biri olduğu söylenebilir. Sorun odaklı çocuk edebiyatı kavramı alanyazında çeşitli biçimlerde adlandırılabilmektedir. Yılmaz ve Yakar bu konuda şöyle söylemektedir:

"Bu noktada kavramla ilgili çocuk edebiyatında zor konular, hassas konular, olumsuz konular, özel amaçlı konular gibi isimlendirme farklılıkları olsa da yaygın olarak kullanılan ve benimsenen terim, yabancı literatürdeki "problem-oriented" ifadesinin bir yansıması olarak "sorun odaklı çocuk edebiyatı"dır. Bu anlamda sorun odaklı çocuk edebiyatını "çocuk okurun okuduğu kitaplarda birtakım problemlerle yüz yüze geldiği ve bu problemlerle başa çıkabilme yetisini kitaplar aracılığıyla kazandığı edebiyatın adı" şeklinde tanımlamak mümkündür" (Yılmaz ve Yakar, 2018, s. 31).

Dilidüzgün, sorun odaklı çocuk kitaplarının gerçekçi çocuk yazınının bir alt başlığı olduğunu dile getirmektedir. Ona göre, sorun odaklı çocuk kitapları şu konu alanlarıyla örneklenmektedir: Çocukların ve gençlerin kendi çevrelerinde sıkça rastladıkları engellilik sorunu, ölüm konusu, çevre bilincinin uyandırılması, aile

Nuray Küçükler Kuşcu

çatışması ve iş yaşamının çocuklar üzerindeki etkileri, çocuk yazınında toplumsal ve politik yaklaşımlar (2018, 104-109).

Şirin, sorun odaklı çocuk edebiyatının politik, ideolojik ve güdümlü değil, çocuğun içinde yaşadığı sorunları doğru anlatmayı içeren bir işleve sahip olduğunu dile getirmektedir. Ona göre “bu edebiyatın oluşmasında en temel belirleyici yaklaşım ise, çocuk haklarının temel dayanağı gelişim hakkı ve çocuğun yüksek yararı ilkesidir”. (Şirin, 2007, s.42)

Sorun odaklı çocuk edebiyatının bir örneği olan *Kırlangıç Zamanı*'nın ilk öyküsü *Aslında Nasıl Yazar Oldum* başlığını taşımaktadır. Bu öykünün konusu, öykünün anlatıcısının çocukken geçirdiği bir yaz tatilini, bu yaz tatilinde yaptığı çırağı, Deli İbrahim Abi olarak andığı şehrin delisi ile olan ilişkisini konu edinir. Anlatıcı Deli İbrahim Abi ile yaşadığı sorunlar sonucunda çırağı bırakmış; canı sıkılmasın diye başladığı okuma uğraşı onu yazar olmaya, kitaplarla dolu bir hayat kurmaya yöneltmiştir.

Öykünün çocuk okurlara sunulan iletisi, okuma ve yazma uğraşına dair bir iletidir. Yazar ana karakter ve öykünün anlatıcısı olan çocuk aracılığıyla okumanın insanın düş ve düşün dünyasını nasıl geliştirdiğini kurgusal metnin satır aralarına yerleştirmiştir. Öykünün anlatıcısı birinci tekil şahıs anlatıcı olduğu için anlatıcının yazarın kendisi olduğu izlenimi uyanmaktadır. Bu bağlamda yazarın çocukluğuna dair bir zamanı okuyor izlenimi, yazar olma yolunun çok okumaktan geçtiğini ortaya koymaktadır.

Kırlangıçlar Durmadan Uçuyor başlıklı öyküde, babasını maden kazasında kaybetmiş bir kız çocuğunun iç dünyası ve babasına dair duyguları konu edinilmiştir. Öykü çocuk edebiyatı için hassas konulardan biri olan ölüm olgusunu, maden işçiliği ve emek kavramları eşliğinde işlemektedir. Oldukça zor bir konu ele alınmıştır ancak bu konuya eşlik eden umut, umudun simgesi olan kırlangıçlar aracılığıyla öyküde yer bulmuş; bu umut okula gitmek isteyen ve okumak isteyen bir kız çocuğu ile imlenmiştir.

Öykünün iletisi yoksulluğa, emek gücüyle yaşama tutunmaya, ölüme ve bütün zorluklara rağmen umudunu yitirmemek gerektiğine dair bir iletidir. Yazar çocuk okurlarına güçlü bir kız çocuğu sunmuş; bu çocuğun okuma isteği ve babasını kaybetmiş olmasına rağmen yaşama tutunması ile aslında umuttan vazgeçmemek gerektiğini satır aralarında ortaya koymuştur.

Güzel Gözlü Halime başlıklı öyküde, köy okulunda iyi bir eğitim alamayacağı düşünülen bir kız çocuğunun annesi tarafından şehirde bir okula kaydettirilmesi ve yeni okulunda okuma macerası konu edinilmektedir. Öyküde çok güçlü bir kadın figürü olan anne ve okumak isteyen kız çocuğu; onların mücadelesine destek veren bir baba vardır.

Bu bağlamda yazarın iletisi kız çocukları için önemli olan eğitimde fırsat eşitliği konusuna dairedir. Yazar kız çocuklarının okumasının ne denli önemli olduğunu güçlü bir karakter olarak ortaya koyduğu Zeyno ve annesi ile sunmuştur.

Zeytin Çiçeklerine İnanın adlı öyküde savaşta babasını kaybetmiş ve mülteci olarak İzmir'e gelmiş olan Ali'nin savaştan önceki günleri ve İzmir'deki yaşamı konu edinilmektedir. Öykünün anlatıcısı olan Ali aracılığıyla çocukların savaş nedeniyle yaşadığı zorluk ve mülteci olma durumu anlatılmaktadır.

Öykünün iletisi de bu duruma dairedir. Yazar savaş, ölüm ve mültecilik konularını kısa öyküsünde çocuk gerçekliğine uygun bir biçimde anlatırken bütün

Ahmet Buke'nin Kırlangıç Zamanı Adlı Yapıtında Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri

üzücü ve kötü durumlara rağmen umudun hep var olduğunu çocuk okurlarına Ali aracılığıyla söylemektedir. Ali'ye göre nasıl zeytinler her yıl açıyorsa bütün zorluklar da o şekilde geçecektir. Buke'nin çocuk okurlarına böylesi bir konuyu ve iletiyi sunması, metin dışı gerçekliğe duyarlı bir biçimde dokunan oldukça önemli bir tutumdur. Korkmaz'ın dile getirdiği üzere,

“Her yaştan çocuğa, yaşanan insanlık krizini en doğru şekilde anlatabilmek; önyargılar oluşturmasını engelleyip empati yapabilmesini sağlamak; didaktizme düşmeden, parmak sallamadan ancak çocuk kitapları yoluyla sağlanabilir. Dahası mülteci çocukların da bu kitaplarla buluşması anlamlı olacaktır. Etraflarında sadece onları hor görenlerin değil, onlarla dayanışma içinde olan başkalarının da olduğunu hissetmeleri bir yana, yaşadıkları dramı edebiyat yoluyla anlamlandırmaları da daha kolay olacaktır” (Korkmaz, 2017, s.3).

Çırak Savaşları başlıklı öyküde ise çocuk işçi olan bir kız çocuğunun diğer çocuk işçilerle ve mülteci çocuklarla olan ilişkisi konu edinilmektedir. Buke, bu öyküsünde de sorun odaklı bir konuya eğilmiştir. Öyküsünü yoksulluk, çocuk işçilik ve mültecilik konuları üzerine örüntülendirmiştir. Diğer öykülerinde olduğu gibi bu öyküsünde de bu sorunlara dair umut dolu bir ileti sunmuştur. Çocuk işçi olan kızlar her koşulda şarkı söylemekte, öykünün anlatıcısının söylediği üzere dünya yıkılsa susmamaktadırlar. Bu bağlamda her türlü zorluğa rağmen yaşam sevincini kaybetmeyen öykü kişileri aracılığıyla, çocuk okurlara, umut dolu bir bakıştan hiç vazgeçmemek gerektiği iletisi sunulmaktadır. Buradaki umut iyi ve güzel günlerin yaşanacağına dair bir umuttur ve öykü kişilerinin yardımlaşma ve dayanışmaları ile ortaya çıkan bir duygu durumudur.

Döverim Aslında Şerif Ali'yi başlıklı öyküde, öykünün anlatıcısı da olan çocuğun komşusu bir başka çocukla (Şerif Ali) ilişkisi ve onun köpeğinden korkması konu edinilmiştir. Öyküde aile içi sıcak ilişkiler, bir çocuğun duygu dünyası üzerinden anlatılmaktadır. Bu bağlamda bu öyküde sorun odaklı bir iletinin varlığı söz konusu değildir. Yazar burada çocuk anlatıcı, onun iç dünyası ve yaşadıklarına zaman zaman mizahı da ekleyerek çocuk okurlarına yaşantı kazandırmak istemiştir.

Bir Gün Kimse Kuyuda Kalmayacak başlıklı öyküde biri mülteci iki kâğıt toplayıcı çocuğun (Yusuf ve Damre) arkadaşlıkları ve zorbalık karşısında dayanışmaları konu edinilmiştir. Bu öyküde de yazar sorun odaklı bir konu ele almış göç, mültecilik ve çocuk işçiliği konularına dair bir ileti ortaya koymuştur. Yazar iletisi ile arkadaşlığın, dayanışmanın, farklılığa rağmen dost olmanın ve böylece zorlukların üstesinden gelmenin önemli oluşunu ortaya koymuştur. İki çocuğun dayanışma ile zorluğun üstesinden geliyor oluşu, diğer öykülerdeki gibi umutlu bir bakış açısını egemen kılmıştır. Öykünün adı da bu bakış açısını imlemektedir. Bu iki çocuk yer altına gömülmüş olan çöp kuyularından katı atıkları çıkarmaktadır. Damre ne zaman kuyuya girse Yusuf'un onu çekeceğini, kuyuda kalmayacağını bilmektedir. Damre'nin Yusuf'a olan bu güveni ve güvenden ve iyilikten doğan umut öykünün başlığı ile de imlenmektedir.

Denizcinin Hası Kimdi adlı öyküde bir kız çocuğunun tanıklığında bu kız çocuğunun annesinin kalamar avlayarak evin geçimi için çalışması konu edinilmiştir. Öyküdeki anne, babaya kızmış ve kendi geçimini kendisi sağlayabilmek için kalamar avcılığına başlamıştır. Öyküdeki güçlü kadın aracılığıyla yazar toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemli olduğu iletisini ortaya koymuştur.

Nuray Küçükler Kuşcu

İki Mektup başlıklı öyküde mevsimlik işçi olarak çalışan bir kız çocuğunun öğretmeni ile mektuplaşması konu edinilmiştir. Öykü kız öğrenci ile öğretmenin birbirine yazdığı birer mektuptan oluşmaktadır. Bu öyküde yazar çocuk işçiliği ve yoksulluğu konularını ele almıştır. İletisi ise yoksulluğun ve zorlukların dayanışma ve iyilikle aşılabileceği yönündedir.

Bir Şeftali başlıklı öyküde, öykünün anlatıcısı da olan çocuk artık hayatta olmayan dedesini, dedesiyle olan anılarını anlatmakta öyküde bu anılar konu edinilmektedir. Dedenin bıraktığı tohumları eken çocuk, dedesinden hatıra bir şeftali ağacı yetiştirmiştir. Dedesi yoktur ama çocukların dalından şeftali yediği bir şeftali ağacı vardır. Öykünün iletisi yaşamın her şeye rağmen devam ettiği, sevdiklerimizin anılarımızda yaşadığı yönündedir.

1.2. Kırlangıç Zamanında Karakterler

Kırlangıç Zamanı'ndaki öykülerde ana karakterler çocuktur ve *Bir Gün Kimse Kuyuda Kalmayacak* adlı öykünün dışındaki bütün öykülerde öykülerin anlatıcısıdır.

Aslında Nasıl Yazar Oldum başlıklı öyküde öykünün anlatıcısı, çocukluğundan anıları 1. tekil şahıs anlatıcı ile anlatmaktadır. Bu anılar, artık bir yazar olmuş anlatıcının onu okuma yazma serüvenine iten süreçlerden oluşmaktadır. Öyküde zaman geriye gitmiştir. Buradaki ana karakter okumayı çok seven bir çocuk karakterdir. Geliştirilmiş, devingen bir karakterdir. Bir başka deyişle, okurlar karakterin huy ve davranış özelliklerindeki değişime öykünün boyutunun olanak sağladığı ölçüde şahit olurlar. Buradaki değişim okuma-yazma uğraşının hayatta çok yer kapladığı bir sürece geçiş yönündeki değişimdir.

Kırlangıçlar Durmadan Uçuyor başlıklı öyküde babasını maden kazasında kaybetmiş bir kız çocuğu olan Mine, öykünün baş kişidir. Mine madende çalışmanın dışında bir hayat hayal edemediğinden ve babasını hasretle beklediğinden kendi geleceği için de madende çalışma hayalini kuran bir çocuktur. Ancak yazar karakterini devingen ve gelişim içerisinde bir kız çocuğu olarak kurduğu için, okurlar Mine'deki değişime şahit olurlar. Bu değişim Mine'nin okumak istemesi yönünde gerçekleştirdiği düşünsel bir değişimdir. Bu bağlamda Mine'deki bu yönlü bir değişim çocuk okurlarda toplumsal cinsiyet eşitliği ve eğitimde fırsat eşitliği yönünde olumlu bir izlenim edindirmektedir.

Güzel Gözlü Halime adlı öykünün ana kişisi, köy okulunda iyi bir eğitim alamayacağı düşünülen bir kız çocuğudur. Bu kız çocuğu annesi tarafından İzmir'de bir okula yazdırılmak istenir. Anne kız birçok uğraşından sonra amaçlarına ulaşırlar. Bu doğrultuda babanın da desteğini alırlar. Ana karakter çok güçlü bir kız çocuğudur ve çocuk okurların, özellikle kız çocukların, özdeşim kurabileceği özellikler taşır. Benzer bir biçimde ana karakterin annesi de çok güçlü bir kadındır. Bu bağlamda yazar toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen bakış açısını da çocuk okurlara sunmuş olur.

Zeytin Çiçeklerine İnanın adlı öyküde ana karakter savaşta babasını kaybetmiş ve mülteci olarak İzmir'e gelmiş olan Ali adlı çocuktur. Ali öyküde birinci kişili bir anlatımla annesini, savaşta kaybettiği babasını ve iki kardeşini kısaca tanıtır. Yazar burada savaş, ölüm ve mültecilik gibi işlenmesi zor konuları çocuk anlatıcının karakterinde işlemiştir. Bu bağlamda yarattığı karakter aracılığıyla çocuk okurların

mültecilik olgusuyla tanışmasını, bu olguya dair duyarlık geliştirmesini sağlayacak bir metin oluşturmuştur.

Çırac Savaşları adlı öykünün ana karakteri konfeksiyon işçisi bir kız çocuğudur. Öykünün yan karakterlerinin hepsi çocuktur ve çocuk işçilerdir. Bu çocuklar içerisinde daha düşük ücretle çalışmaya razı, mülteci çocuk işçiler de vardır. Yazar karakterlerini birbirleriyle ilişkileri içerisinde sunmuş; çocuk okurlara karakter gelişimini bu yönde göstermiştir. Ana karakter iyilik ve dayanışmayı gözeten huy ve davranış özellikleri sergilediği için, öykü yaşamın umutlu yanına dair bir ileti ile son bulmuştur. Bu umut çocuk işçilerin her koşulda şarkı söylemeye devam etmesi ile imlenmiştir.

Döverim Aslında Şerif Ali'yi adlı öyküde ana karakter, diğer öykülerde olduğu gibi, bir çocuktur. Buradaki oğlan çocuğu ailesi ile sıcak ilişkiler içerisinde olan, komşusu olan Şerif Ali adlı oğlan çocuğunun köpeğinden korktuğu için komşularının önünden geçmeye korkan bir çocuktur. Bu öykünün ana karakteri ve yan karakterler zaman zaman devreye giren mizahın da yardımıyla bir ailenin içerisindeki sevgi ve duyarlık yüklü ilişkileri sergilemektedir. Bu bağlamda çocuk okurlar, bu duyarlığı kendi yaşamıyla bir başka deyişle metin dışı gerçeklikle ilişkilendirme olanağına sahiptir.

Bir Gün Kuyuda Kimse Kalmayacak adlı öyküde öykünün ana karakteri olarak kabul edebileceğimiz iki oğlan çocuğu vardır: Yusuf ve Damre. İki karakter olması nedeniyle bu öykünün anlatıcısı 1. tekil şahıs anlatıcı değildir. Üçüncü tekil şahıs anlatıcı, bu iki karakteri birbirleriyle ve toplumsal çevre ile ilişkileri içerisinde geliştirerek sunmuştur. Biri mülteci olan iki oğlan çocuğu kâğıt toplayarak geçimini sağlamaktadır. Zorbalık gibi zor bir durumla karşılaştıklarında bu sorunun üstesinden dayanışarak gelmişlerdir.

Denizcinin Hası Kimdi adlı öyküde öykünün anlatıcısı olan çocuk bu kez kendi başından geçenleri anlatırken aslında bir yandan annesinin merkezde olduğu bir öyküyü anlatmaktadır. Bu bağlamda aslında yan karakter gibi algılansa da öyküde tuttuğu yer açısından asıl geliştirilen karakter annedir. Buradaki anne çok güçlü bir karakterdir. Kendi ayaklarının üzerinde durabileceğini ispat edebilmek için oldukça zor bir işe girişmiştir. Kalamar avcılığı yapmaktadır. Çocuk karakter de annesi ile ava çıkmaktadır. Buradaki güçlü kadın karakterin çocuk okurlara toplumsal cinsiyet eşitliğine dair olumlu iletiler sezdirildiğini söylemek mümkündür.

İki Mektup başlıklı öyküde ana karakter bir kız çocuğudur. Bu kız çocuğu mevsimlik işçi olarak çalışan bir kız çocuğudur. Bu nedenle okulundan uzak kalmıştır. Öğretmenine bir mektup yazmış; öğretmeni de onu bir mektupla yanıtlamıştır. Buradaki kız çocuğu ve öğretmen bir anlatım tekniği olarak mektupla okurlara tanıtılmıştır. Kız çocuğu okulunu ve okumayı çok seven bir çocuktur. Öğretmen ise iyi bir öğretmen, iyi bir insandır. Bu öyküde iyi insan olma durumu üzerinden ortaya çıkan umutlu bir bakış açısı vardır.

Bir Şeftali adlı öyküde öykünün anlatıcısı olan çocuk dedesini ve dedesiyle olan anılarını anlatmaktadır. Bu bağlamda aslında yan karakter gibi gözükse de, öyküde derinlikli olarak betimlenen asıl karakterdir. Dede, iyi bir insandır. Çocuklar için iyi şeyler yapar. Torun da onun iyi yanını ondan hatıra olarak aldığı şeftali ağacını büyütüp çocuklara şeftaliler dağıtarak yaşatır.

Nuray Küçükler Kuşcu

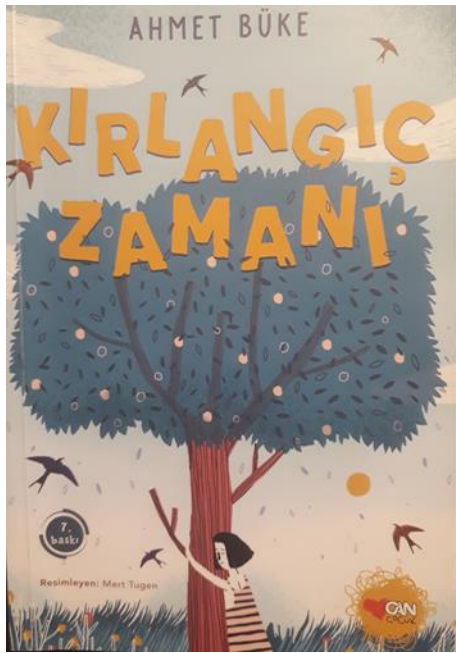
Kırlangıç Zamanı adlı kitapta yan karakterler iyi insanlardır. Öykülerin tümünde gerek yan karakterlerin gerek ana karakterlerin birbirlerine yardım ettikleri; dayanışma içerisinde oldukları görülmektedir.

1.3. Kırlangıç Zamanında Dil ve Anlatım

Ahmet Büke anlatısının dilini çocuğa göre ve çocuk gerçekliğine uygun bir biçimde kurmuştur. Anlatımını kısa, yalın ve duru tümcelerle yapmış; çocukların dilsel gelişimine katkıda bulunacak bir biçimde yapılandırılmıştır. Yapıtın dili özenlidir, yazım ve anlatım kuralları açısından yetkindir. Yapıt, çocukların dilsel gelişimine katkıda bulunmakta, okurlarına Türkçenin anlatım gücünü sezdirmektedir. Yazar Türkçe ve çağdaş sözcükler kullanmış; anlatımında çocuğa özgü bir dil kurmuştur. Çocuğa özgü dil yapılandırmasına katkıda bulunan bir öge de öykülerin çoğunun çocuk anlatıcılar tarafından benli bir anlatımla anlatılmasıdır

1.4. Kırlangıç Zamanında Resim

Kırlangıç Zamanı'ndaki resimlerin çizeri Mert Tugen'dir. Yapıtın resimleri anlatıyı bütünlemekte; çocuk okurların kurguyu bir bütün olarak algılamasına yardım etmektedir. Kitabın çizimleri özgündür ve çocuk okurların dikkatini çekebilecek niteliktedir. Aşağıda görülen kapak resmi çizimlerin özgün niteliğini örneklemektedir:

Resim 1. Kırlangıç Zamanı Adlı Yapıtın Kapak Resmi

Ayrıca kitabın resimlerinin dilsel öğeleri tamamladığını; öykülerin zihinde canlanmasına yardımcı olduğunu söylemek de mümkündür. *Kırlangıçlar Durmadan Uçuyor* başlıklı öykünün başlığının hemen yanında yer alan madenci çizmesi ve kaskı bu duruma örnektir:

Resim 2. Kırlangıçlar Durmadan Uçuyor başlıklı Öyküye Eşlik Eden Resim

Adı geçen öyküde babasını bir maden kazasında kaybetmiş olan kız çocuğu öykünün ana kişidir. Öykünün başlığının hemen yanında yer alan bu resim kurguda anlatılanı görsel olarak tamamlamaktadır. Kitaptaki tüm öykülerin başlığının yanında bu şekilde öyküyü tamamlayan küçük boyutlu resimler vardır.

Tüm bunlarla birlikte, kitapta yer alan resimler çocukların düş ve düşün dünyasına devingen bir biçimde katkıda bulunmakta; görsel bir dil kurarak çocuklarla bu dil ile iletişim kurmaktadır. Bu bağlamda kitabın kurgusu kadar resimleri de özgün bir anlatım olanağı ile çocukların gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Çocuk edebiyatının temel öğeleri konu, ileti, karakter, dil ve anlatım ile resimlerdir. Ahmet Buke'nin *Kırlangıç Zamanı* adlı çocuk kitabını çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından inceleyen bu çalışmada odakta bu öğeler yer almıştır. *Kırlangıç Zamanı* bu öğeler açısından incelendiğinde kitabın sorun odaklı çocuk edebiyatı örneklerinden biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Türk çocuk edebiyatında özellikle çağdaş dönemde kaleme alınmış sorun odaklı çocuk yapıtlarının sayısı artmaktadır. Bununla birlikte alanyazında hem bu yapıtlar üzerine hem de sorun odaklı çocuk edebiyatının ne olduğu, nasıl olması gerektiği üzerine yapılmış çalışmalar vardır. Örneğin, Yılmaz ve Yakar'ın *Türk Çocuk Edebiyatında Sorun Odaklı Yaklaşım* başlıklı makalesi sorun odaklılık kavramını ele alan, Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yapıtları ele aldığı konulara göre sınıflandıran bir çalışmadır. Makalede Türk çocuk edebiyatında göç, engellilik-bireysel farklılık, boşanma, ölüm, yoksulluk ve çalışan çocuklar, yetim ve öksüz çocuklar konularında kaleme alınmış kitaplar örneklendirilmiştir (Yılmaz ve Yakar, 2018, s. 29-42).

Sorun odaklı çocuk edebiyatını konu edinen bir başka çalışma örneği Canan Aslan'ın *Türkiye'de Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Duyarlı Konuların (Sensitive Issues) Ele Alınışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım* başlıklı makalesidir. Aslan bu çalışmada sorun odaklılık kavramını duyarlı konular olarak adlandırmıştır. Aslan çalışmada duyarlı konuların nasıl ele alınması gerektiği üzerinde durmuş; sorun odaklı ve nitelikli bir çocuk edebiyatı yapıtının çerçevesini çizmiştir. Aslan'a göre günümüzde kitle iletişim

araçları ve başka birçok nedenle çocuk edebiyatı okurları kendilerini zaten ölüm, şiddet vb. birçok zor olayın içerisinde bulmaktadır. Her şeyin bilincindedirler. Bu nedenle bu tarz konuların çocuk yapıtlarında ele alınması gerekli bir yaklaşımdır. Ancak bu konular işlenirken toplumsal değerleri ve duyarlılıkları gözetmek ve çocuğun/gencin yaş ve gelişim özelliklerini, ilgi, beğeni ve gereksinimlerini göz önünde bulundurmamak gerekmektedir (Aslan, 2014, s.51-56).

Bunların yanı sıra sorun odaklı çocuk edebiyatı kapsamında yer alan ölüm, göç, boşanma, gibi temalara odaklanan çeşitli çalışmalar mevcuttur. Öztürk'ün *Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı ve Ölüm Teması* adlı makalesi (Öztürk, 2022, s.105-140); Bulut'un *Çocuk Edebiyatına Sığınanlar: Zorunlu Göç Öyküleri* adlı makalesi (Bulut, 2018, s. 383-410); Günyüz'ün *Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı: Babamın Gözleri Kedi Gözleri ve Sevgili Annelerin Kitapları Bağlamında Boşanmış Aile Çocuğu Olarak Edebiyatta Yer Almak* adlı bildirisi (Günyüz, 2011, s. 929-935) bu çalışmaların örneklerindedir.

Alanyazın taramasında *Kırlangıç Zamanı* adlı yapıta çocuk edebiyatının temel öğeleri açısından yaklaşan ve sorun odaklılık ekseninde ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Ahmet Büke'nin *Aslında Nasıl Yazar Oldum?*, *Kırlangıçlar Durmadan Uçuyor*, *Güzel Gözlü Halime*, *Zeytin Çiçeklerine İnanın*, *Çırak Savaşları*, *Döverim Aslında Şerif Ali'yi*, *Bir Gün Kimse Kuyuda Kalmayacak*, *Denizcinin Hası Kimdi?*, *İki Mektup*, *Bir Şeftali* başlıklı öykülerinden oluşan yapıtında konular eşitlik, yoksulluk, mültecilik, çocuk işçilik gibi çocuk edebiyatı için kaleme almanın zor olduğu alanlardan seçilmiştir. Bu zor konular çocuk gerçekliğine uygun bir biçimde, çocuğa göre işlenmiştir. Bu bağlamda yapıt sorun odaklı çocuk edebiyatının örneklerinden biridir.

Seçtiği konular, bu konulara uygun bir biçimde yarattığı karakterler ve sunduğu iletiler ile Ahmet Büke'nin toplumsal sorunlara duyarlı bir yazar olduğunu söylemek mümkündür. Bu konulara duyarlı bir yazar olarak Büke yoksulluk, eşitsizlik, mültecilik gibi sorunsallarla yakından ilgilenmiş; iyi insan olmanın, iyiliğin ve dayanışmanın önemini okurlarına sezdirerek iletmıştır. Tüm bunlarla birlikte burada ortaya çıkan iyilik ve dayanışma ise umut olgusunu doğurmaktadır. Söz konusu olan umut, tüm olumsuzluklara rağmen iyi bir dünyanın olanaklı olduğu umududur.

Öte yandan Büke, anlattısının dilini çocuğa göre ve çocuk gerçekliğine uygun bir biçimde kurmuştur. Kitabın çizeri olan Tugen resimleriyle anlatıyı bütünlemekte; çocuk okurların kurguyu bir bütün olarak algılamasına yardım etmekte; çocuk okurlarla görsel bir iletişim kurmaktadır. Tüm bunların ışığında kitabın sorun odaklı ve nitelikli çocuk edebiyatı örneklerinden biri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

- Aslan, C. (2014). Türkiye'de çocuk ve gençlik edebiyatında duyarlı konuların (sensitive issues) ele alınışı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Eleştirel pedagoji*, 6/32. s. 51-56.
- Bulut, S. (2018). Çocuk edebiyatına sığınanlar: zorunlu göç öyküleri. *Uluslararası toplum araştırmaları dergisi*, 8/14. s. 383-410.
- Büke, A. (2019). *Kırlangıç zamanı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul: İzmir. Tudem.

Ahmet BÜKE'nin Kırlangıç Zamanı Adlı Yapıtında Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri

- Dilidüzgün, S. (2004). *İletişim odaklı Türkçe derslerinde çocuk kitapları*. İstanbul: MORPA Kültür Yayınları.
- Günyüz, M. (2011). Sorun odaklı çocuk edebiyatı: Babamın Gözleri Kedi Gözleri ve Sevgili Annelerin Kitapları bağlamında boşanmış aile çocuğu olarak edebiyatta yer almak. 3. *Ulusal çocuk ve gençlik edebiyatı sempozyumu* içinde (s. 929-935). Ankara: AÜ Basımevi.
- Karatay, H. (2018). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* içinde (s. 79-127). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Korkmaz, S. (2017). Çocuk kitaplarında göç ve mültecilik. *İyi kitap*, s. 3-4.
- Lukens, R. J., Smith, J. J. ve Coffel, C. M. (2018). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış* (C. Pamay, Çev.). İstanbul: Erdem.
- Özdemir, E. (2000). *Eleştirel okuma*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Öztürk, H. (2022). Sorun odaklı çocuk edebiyatı ve ölüm teması. *TYB akademi dil edebiyat ve sosyal bilimler dergisi*, 12/34, s. 105-140.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem.
- Sever, S. (2007). Çocuk edebiyatı öğretimi nasıl olmalıdır?. II. *Ulusal çocuk ve gençlik edebiyatı sempozyumu: gelişmeler, sorunlar ve çözüm önerileri* içinde (s. 41-56). Ankara: AÜ Basımevi.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış: çocuk edebiyatı nedir ne değildir?* Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tugen, M. (2019). Çizim. BÜKE. *Kırlangıç zamanı*, İstanbul: Can Yayınları.
- Tugen, M. (2019). Kapak resmi BÜKE, A. (Yazar). *Kırlangıç zamanı*, İstanbul: Can Yayınları.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2011). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yılmaz, O. ve Yakar, Y. N. (2018). Türk çocuk edebiyatında sorun odaklı yaklaşım. *Çocuk ve medeniyet dergisi*, 3(6). s. 29-42.